

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ
ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Кафедра тактико-спеціальної підготовки

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

**з дисципліни «ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ»**

Для курсантів факультету
підготовки фахівців для
підрозділів превентивної
діяльності

Дніпро – 2016

Конспект лекцій підготував **Казначесв Д.Г.** – доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Грибан В.Г., доктор біологічних наук, професор

Бодирєв Д.А., начальник Тренінгового центру ГУНП України в Дніпропетровській області

Конспект лекцій обговорений
та схвалений на засіданні
кафедри тактико-спеціальної
підготовки ФПФППД

“01” 08. 2016 р.,
протокол № 26

**ТЕМА №1. ВСТУП ДО ДИСЦИПЛІНИ «ОСОБИСТА БЕЗПЕКА
ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ»
(2 години)**

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Поняття «Особистої безпеки» та негативні наслідки, яких зазнають працівники Національної поліції при виконанні службових обов'язків.
2. Професійна захищеність працівника Національної поліції.
3. Професійно-психологічна готовність та її компоненти.
4. Основні форми забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості ВРУ. – 1996. - № 30. – Ст. 141;
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua.http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
3. Закон України «Про охорону праці» із змінами // Відомості Верховної Ради України, 2015, № 21, ст. 133.
4. Наказ МВС України №70 від 01 лютого 2016 р. «Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю».
5. Наказ МВС України №281 від 16 березня 2007 р. «Про заходи щодо зміцнення дисципліни і законності в органах внутрішніх справ та попередження надзвичайних подій, пов'язаних із загибеллю й травмуванням особового складу».
6. Охорона праці в органах внутрішніх справ: Підручник. / В.Г. Грибан, О.В. Негодченко. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 336 с.
7. Особиста безпека: Навч.-практ. посіб. / В.О. Криволапчук, І.М. Тодуров, М.Т. Бондарчук, А.В. Юрченко, О.В. Шаповалов. – К.: ВПЦ МВС України, 2006. – 169 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Надання та поглиблення знань щодо поняття особистої безпеки та професійної захищеності працівника Національної поліції, основних чинників, що сприяють настанню негативних наслідків, яких зазнають поліцейські при виконанні службових обов'язків.

ВСТУП

Національні інтереси України зобов'язують вирішувати проблеми безпеки працівників міліції на професійній основі. Українська держава закріпила в своїй Конституції (ст.1) положення про те, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Для ефективного реалізації цього положення необхідно нарощувати людський потенціал у державі, який в

достатньому обсязі мав би необхідні знання в галузі особистої безпеки з умовою належного застосовування їх у практичній діяльності. На особливу увагу заслуговують проблеми забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів, зокрема Національної поліції. Співробітники цих органів виконують важливі функції держави щодо охорони прав і свобод людини і громадянина.

В загальному розумінні, особиста безпека та її значення у службовій діяльності працівників, правове забезпечення та правові гарантії співробітників, елементи їх професійної та психологічної підготовки - розглядаються як важливий фактор безпечної професійної діяльності.

1. ПОНЯТТЯ «ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ» ТА НЕГАТИВНІ НАСЛІДКИ, ЯКИХ ЗАЗНАЮТЬ ПРАЦІВНИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ.

Проблема забезпечення безпеки діяльності працівників Національної поліції останнім часом стала однією з основних проблем, яка вимагає постійного аналізу, вивчення та удосконалення. Поліцейські не завжди мають належну фізичну, правову, психологічну, теоретичну та практичну підготовку. Не всі вони вміють орієнтуватися у складній обстановці, чи здатні прийняти правильне рішення в екстремальних ситуаціях і спроможні протидіяти злочинцям у різних ситуаціях, що в кінцевому результаті призводить до небажаних наслідків

Гарантування виконання основних обов'язків та прав поліцейських може бути тільки при забезпеченні їх особистої безпеки. Травмований, поранений, хворий, а в крайньому випадку загиблий поліцейський не здатний виконувати поставлені перед ним задачі, піддає підвищеному ризику громадян, об'єкти народного господарства та навколишнє середовище.

Особиста безпека - це система організаційно-правових, тактико-психологічних, фізичних заходів, які дозволяють забезпечити збереження життя та здоров'я працівників Національної поліції і підтримати високий рівень ефективності їх професійних дій.

Негативні наслідки, яких зазнають поліцейські, є, як правило, результатом їх:

- невміння вірно оцінювати обстановку й ефективно діяти у ситуаціях, коли злочинці погрожують їх життю або здоров'ю;
- незнання підстав й умов застосування табельної зброї і, як наслідок, страху застосувати її на ураження у випадках, дозволених законом (ст. 43, 44, 45, 46 Закону України «Про Національну поліцію»);
- слабкої фізичної підготовки й відсутності навичок володіння прийомами рукопашного бою;
- неналежного забезпечення табельною зброєю і спеціальними засобами активної оборони та нападу.

Визначальними чинниками особистої безпеки працівника Національної поліції є професійна захищеність його особи та професійно-психологічна готовність до дій у небезпечних ситуаціях.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ:

Велике значення для правового захисту при виконанні службово-професійних завдань співробітників Національної поліції має закон України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів який передбачає систему заходів по забезпеченню виконання покладених на них обов'язків і реалізації наданих прав, а також від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку з службовою діяльністю цих працівників. Цим законом передбачені спеціальні заходи забезпечення безпеки: особиста охорона, охорона житла і майна; надання зброї, засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; встановлення телефону за місцем проживання; використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; тимчасове розміщення у місцях, що забезпечують безпеку; забезпечення конфіденційності даних про об'єкти захисту; переведення на іншу роботу, направлення на навчання, заміна документів, зміна зовнішності, переселення в інше місце проживання.

2. ПРОФЕСІЙНА ЗАХИЩЕНІСТЬ ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Професійна захищеність поліцейського передбачає:

- відповідність правової та нормативної бази об'єктивним умовам та завданням оперативно-службової діяльності (ОСД);
- забезпеченість організаційно-управлінськими заходами згідно з чинним законодавством;
- професійність і високий кваліфікаційний рівень та можливість подальшого удосконалення професійної майстерності працівника;
- наявність необхідних матеріально-технічних засобів для ефективного вирішення оперативно-службових завдань (зброї, транспорту, індивідуальних засобів безпеки, тощо);
- можливість задоволення матеріальних потреб працівника та членів його сім'ї;
- наявність соціальних гарантій працівника Національної поліції (відповідні побутові умови для праці та відпочинку, медичне обслуговування, соціальне страхування тощо) та формування позитивного іміджу професії;
- високі фізичні якості та вміння застосовувати заходи протидії злочинним зазіханням на життя і здоров'я;
- психологічна готовність до дій у складних та екстремальних умовах;

- високі моральні якості, наявність позитивного морально-психологічного клімату та безконфліктних службово-особистісних взаємин у колективі.

Якщо розглядати безпеку працівника Національної поліції з державних позицій і як його особисту відповідальність, можна визначити два блоки, від яких залежить ця безпека:

1. Організаційно-правовий блок - це комплекс об'єктивних передумов для ефективного і безпечного здійснення професійної діяльності працівниками органів внутрішніх справ, суб'єктами якого є відповідні державні інституції (Кабмін, МВС України та ін.), які через правові, економічні, матеріально-технічні та інші засоби, надані їм державою, здійснюють захист Національної поліції як системи в цілому, а також її конкретних працівників. Суб'єктами цього блоку виступають також керівники підрозділів Національної поліції, які для ефективного вирішення питань особистої безпеки працівників повинні:

- аналізувати організаційно-правові та соціально-економічні умови здійснення правоохоронної діяльності і чинники, що визначають реальний рівень професійного ризику;
- вносити пропозиції у відповідні державні структури, приймати спеціальні рішення та мобілізувати наявні економічні і матеріально-технічні ресурси щодо підвищення рівня захищеності і безпеки працівників, забезпечувати впровадження науково-практичних розробок із зазначеної проблеми;
- через засоби масової інформації, громадські і приватні організації формувати у населення позитивне ставлення до працівників Національної поліції;
- організовувати та контролювати якість навчання працівників стратегії, тактики, засобам забезпечення особистої бойової, службової і професійно-психологічної підготовки.

2. Мотиваційно-особистісний блок - це комплекс суб'єктивних передумов, необхідних для ефективного і безпечного здійснення професійної діяльності. Суб'єктами цього блоку є працівники Національної поліції, які для забезпечення особистої безпеки повинні:

- знати і неухильно виконувати відповідні законодавчі та нормативні акти, директивні вказівки МВС, що стосуються їх діяльності;
- володіти основними тактико-операційними та психологічними прийомами, творчо збагачувати стратегію, тактику і засоби особистої безпеки та безпеки колег у різноманітних ситуаціях професійної діяльності;
- вміти аналізувати, узагальнювати і використовувати досвід безпечної поведінки колег по роботі та інших працівників в екстремальних
- умовах оперативно-службової діяльності.

Працівник має усвідомлювати, що будь-які організаційно-правові, управлінські та інші заходи не можуть бути ефективними без усвідомлення і цілеспрямованих зусиль його із забезпечення особистої безпеки.

Передусім, це діяльність з підвищення свого професійного рівня, вдосконалення засобів і прийомів забезпечення особистої безпеки, формування готовності до їх реалізації у ході вирішення професійних завдань.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ:

Поліцейський має усвідомлювати, що будь-які організаційно-правові, управлінські та інші заходи не можуть бути ефективними без усвідомлення і цілеспрямованих зусиль його із забезпечення особистої безпеки.

Передусім, це діяльність з підвищення свого професійного рівня, вдосконалення засобів і прийомів забезпечення особистої безпеки, формування готовності до їх реалізації у ході вирішення професійних завдань.

3. ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ТА ЇЇ КОМПОНЕНТИ

Професійно-психологічна готовність - це сукупність якостей і властивостей особистості, що зумовлює стан змобілізованості психіки, настроєність на найбільш доцільні, активні та рішучі дії у складних чи небезпечних для життя і здоров'я умовах виконання службових обов'язків.

Компонентами професійно-психологічної готовності, на думку М.І. Ануфрієва і Я.Ю. Кондратьєва, є:

- мотиваційний (установка не тільки на найбільш доцільні, активні та рішучі дії, а й на власну безпеку);
- орієнтаційний (вивчення та усвідомлення умов й особливостей діяльності, способів можливих дій в різних варіантах розвитку подій тощо);
- операційний (навички та вміння реалізувати професійні дії);
- вольовий (самоконтроль, саморегуляція, самомобілізація);
- оцінюючий (об'єктивна оцінка ступеня небезпеки ситуації і власної підготовленості для її вирішення, прогнозування можливих результатів, внесення відповідних поправок).

Забезпечення особистої безпеки поліцейського у переважній більшості ризикованих оперативно-службових ситуацій ґрунтується на таких засадах:

- відпрацьованих безпечних тактико-психологічних прийомах при затриманні правопорушників та ефективних взаємодіях з об'єктами професійної діяльності;
- вміннях і навичках протидії шантажу і провокаціям правопорушників;
- сформованої безпечної поведінки, спілкування, вирішення конфліктних ситуацій, психічного саморегулювання та захисту від маніпулятивного сугестивного впливу;

- психологічної готовності до застосування прийомів і заходів фізичного впливу на правопорушників в екстремальних ситуаціях, а у разі необхідності - й зброї.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ:

З метою підвищення особистої безпеки працівників Національної поліції передбачається проведення практичних заходів: керівні; організаторські; кадрові; удосконалення професійної майстерності; удосконалення духовних та моральних якостей; удосконалення тактичних заходів; удосконалення правової бази; психологічні заходи; удосконалення фізичних заходів; удосконалення медичних заходів; удосконалення матеріально-технічних заходів; удосконалення соціально- економічних заходів.

4. ОСНОВНІ ФОРМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Основними формами забезпечення особистої безпеки працівника Національної поліції є:

- **спеціально-тактична** - навчання працівників основам професійної діяльності, майстерному володінню зброєю, спеціальними засобами і засобами зв'язку та індивідуального захисту, формування у них готовності до застосування зброї й засобів активної оборони в екстремальних ситуаціях;
- **педагогічна** - індивідуальні бесіди, наставництво, аналіз виконання оперативно-службових завдань з позиції дотримання особистої безпеки; навчання оперативно-тактичним і психологічним прийомам безпечної поведінки у різноманітних обставинах оперативно-службової діяльності;
- **психологічна** - вивчення індивідуально-психологічних особливостей працівників і прогнозування їх поведінки в екстремальних ситуаціях; формування у них психологічних якостей, їх корекція з метою дотримання заходів особистої безпеки.

При проведенні психологічної підготовки слід звертати увагу на характерні причини загибелі та поранень працівників, які залежали особисто від них (втрата пильності, погане володіння зброєю, переоцінка своїх можливостей, невміння контролювати себе й інших людей, непідготовленість до екстремальних ситуацій тощо).

Працівників доцільно навчити найпростішим прийомам психологічної саморегуляції (здатність контролювати свої дії, дії оточуючих, ситуацію взагалі, контролювати свої емоції тощо)

ВИСНОВКИ З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ:

Категорія «механізм забезпечення безпеки правоохоронних органів та особистої безпеки їхніх співробітників» зосереджує увагу на динамічних взаємозв'язках між основними умовами, передумовами, практичними

способами й засобами реалізації права на безпеку правоохоронних органів та їхніх співробітників, а також на його похідні елементи.

Будь-які дії поліцейського, що ґрунтуються на законі, мають бути не лише правильними, а й ефективними. Тому обрання будь-яких дій залежить не тільки від оперативної обстановки, що склалася, умов, місця, часу, а і їхнього професійного рівня.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ:

По-перше, сутність безпеки діяльності працівників Національної поліції полягає в надійному захисті життя, здоров'я, честі, гідності та недоторканості останніх під час виконання ними своїх посадово-функціональних обов'язків стосовно охорони й забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників суспільних відносин. По-друге, поняття безпеки діяльності поліцейського визначимо як систему економічних, правових, матеріально-технічних, соціальних, психологічних, кадрових, інформаційних та спеціально-технічних заходів, спрямованих на усунення небезпечних для життя, здоров'я, честі, гідності і недоторканості осіб рядового і начальницького складу факторів під час виконання ними своїх посадово-функціональних завдань та обов'язків. По-третє, до основних завдань організаційно-управлінської діяльності віднесено наступні: а) вивчення та аналіз головних факторів і причин трагічних випадків під час виконання професійних обов'язків; б) впровадження спеціальних програм по підготовці до дій у небезпечних ситуаціях; в) регулювання питань професійного захисту працівників; г) усунення небезпечних умов професійної правоохоронно-правозабезпечувальної діяльності. По-четверте, юридична природа безпеки діяльності поліцейського полягає в необхідності нормативного визначення усіх найважливіших питань щодо здійснення системи заходів по усуненню негативних, небезпечних факторів, які створюють загрозу життю, здоров'ю, честі, гідності та недоторканності особи рядового чи начальницького складу.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ:

Приступаючи до вивчення цієї теми, курсант повинен усвідомити та навчитися розділяти основні категорії та поняття теми: теоретично-прикладних основ забезпечення особистої безпеки, міждисциплінарні зв'язки з іншими науками, таким як безпека життєдіяльності, тактико-спеціальна підготовка, професійно-психологічна підготовка працівників Національної поліції. Слід визначити зміст особистої безпеки із позицій психології та співвідношення її з іншими теоретичними і науковими знаннями (соціологічними, управлінськими, інформативними, оперативно-розшуковими, криміналістичними, кримінально-процесуальними й іншими).

Особливу увагу слід приділити вивченню правових основ забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції.

ТЕМА №2. ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ, СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ТА ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВИХ СОБАК (2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Заходи забезпечення особистої безпеки працівника Національної поліції при застосуванні фізичної сили.
2. Забезпечення особистої безпеки працівника Національної поліції при застосуванні спеціальних засобів.
3. Заходи забезпечення особистої безпеки працівника Національної поліції при застосуванні службових собак.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості ВРУ. – 1996. - № 30. – Ст. 141;
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua.http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
3. Закон України «Про охорону праці» із змінами // Відомості Верховної Ради України, 2015, № 21, ст. 133.
4. Наказ МВС України №70 від 01 лютого 2016 р. «Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю».
5. Наказ МВС України №281 від 16 березня 2007 р. «Про заходи щодо зміцнення дисципліни і законності в органах внутрішніх справ та попередження надзвичайних подій, пов'язаних із загибеллю й травмуванням особового складу».
6. Охорона праці в органах внутрішніх справ: Підручник. / В.Г. Грибан, О.В. Негодченко. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 336 с.
7. Особиста безпека: Навч.-практ. посіб. / В.О. Криволапчук, І.М. Тодуров, М.Т. Бондарчук, А.В. Юрченко, О.В. Шаповалов. – К.: ВПЦ МВС України, 2006. – 169 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

надання та поглиблення знань щодо заходів забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції при застосуванні фізичної сили, спеціальних засобів та службових собак, сформувати у курсантів свідоме відношення до того, що безпека життєдіяльності є серйозною проблемою сучасності. В процесі вивчення матеріалу лекції викладач повинен прагнути виробити у курсантів ідеологію безпеки та безпечного мислення і поведінки

ВСТУП

Особиста безпека – це система організаційно-правових, тактико-психологічних, фізичних заходів, які дозволяють забезпечити збереження

життя та здоров'я працівників Національної поліції і підтримати високий рівень ефективності їх професійних дій.

Негативні наслідки, яких зазнають поліцейські, є, як правило, результатом їх: невміння вірно оцінювати обстановку й ефективно діяти у ситуаціях, коли злочинці погрожують їх життю або здоров'ю; незнання підстав й умов застосування табельної зброї і, як наслідок, страху застосувати її на ураження у випадках, дозволених законом України «Про Національну поліцію»); слабкої фізичної підготовки й відсутності навичок володіння прийомами рукопашного бою; неналежного забезпечення табельною зброєю і спеціальними засобами активної оборони та нападу.

Визначальними чинниками особистої безпеки працівника Національної поліції є професійна захищеність його особи та професійно-психологічна готовність до дій у небезпечних ситуаціях.

1. ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ФІЗИЧНОЇ СИЛИ

Поліцейський має право застосовувати заходи фізичного впливу, у випадках і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію».

З метою забезпечення особистої безпеки поліцейські мають право застосовувати заходи фізичного впливу, в тому числі прийоми рукопашного бою (боротьби), для припинення правопорушень, подолання протидії законним вимогам поліцейського, яка здійснюється із застосуванням сили щодо поліцейського або інших осіб, якщо інші способи були застосовані та не забезпечили виконання покладених на поліцію обов'язків.

Застосуванню сили, повинно передувати попередження про намір їх застосування, якщо дозволяють обставини. Без попередження фізична сила, може застосовуватися, якщо виникла безпосередня загроза життю або здоров'ю громадян чи поліцейського.

Забороняється застосовувати заходи фізичного впливу, до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, що загрожує життю і здоров'ю людей, поліцейського, або збройного нападу чи збройного опору.

У разі неможливості уникнути застосування сили вона не повинна перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на поліцію обов'язків і має зводитись до мінімуму можливості завдання шкоди здоров'ю правопорушників та інших громадян. При завданні шкоди поліцейський забезпечує подання необхідної допомоги потерпілим в найкоротший строк.

Про застосування заходів фізичного впливу а також про будь-які ушкодження або смерть, які спричинені особі внаслідок застосування поліцейським заходів фізичного впливу, поліцейський негайно та письмово доводить до відома безпосереднього начальника для сповіщення прокуророві.

Перевищення повноважень по застосуванню сили тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Поліція може направляти спеціальні підрозділи для забезпечення проведення контролюючими органами перевірок суб'єктів господарської діяльності лише за рішенням судді або суду.

Дозвіл на направлення спеціального підрозділу поліції надається лише у випадках, коли перевірка проводиться в межах кримінального провадження.

Поліції забороняється використовувати фізичний та психологічний вплив для забезпечення проведення контролюючими органами планових та позапланових перевірок суб'єктів господарської діяльності, у тому числі шляхом демонстрації зброї, спеціальних засобів, погроз їх застосування.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ:

Поліція має право застосовувати заходи фізичного впливу, у випадках і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію».

Застосуванню сили, повинно передувати попередження про намір їх використання, якщо дозволяють обставини.

У разі неможливості уникнути застосування сили вона не повинна перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на поліцію обов'язків.

Перевищення повноважень по застосуванню сили тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Про застосування заходів фізичного впливу а також про будь-які ушкодження або смерть, які спричинені особі внаслідок застосування поліцейським заходів фізичного впливу, поліцейський негайно та письмово доводить до відома безпосереднього начальника для сповіщення прокуророві.

2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

Поліцейські мають право застосовувати наручники (кайданки), гумові кийки, засоби зв'язування, сльозоточиві речовини, світлозвукові пристрої відволікаючої дії, пристрої для відкриття приміщень і примусової зупинки транспорту, водомети, бронемашини та інші спеціальні і транспортні засоби у таких випадках:

- 1) для захисту громадян і самозахисту від нападу та інших дій, що створюють загрозу їх життю або здоров'ю;
- 2) для припинення масових безпорядків і групових порушень громадського порядку;
- 3) для відбиття нападу на будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби, незалежно від їх належності, або їх звільнення у разі захоплення;
- 4) для затримання і доставки в поліцію або інше службове приміщення осіб, які вчинили правопорушення, а також для конвоювання і тримання осіб, затриманих і підданих арешту, взятих під варту, якщо зазначені вище особи

чинять опір поліцейському або якщо є підстави вважати, що вони можуть вчинити втечу чи завдати шкоди оточуючим або собі;

5) для припинення масового захоплення землі та інших дій, що можуть призвести до зіткнення груп населення, а також діянь, які паралізують роботу транспорту, життєдіяльності населених пунктів, посягають на громадський спокій, життя і здоров'я людей;

6) для припинення опору поліцейському та іншим особам, які виконують службові або громадські обов'язки по охороні громадського порядку і боротьбі із злочинністю;

7) для звільнення заручників.

Вид спеціального засобу, час початку та інтенсивність його застосування визначаються з урахуванням обстановки, що склалася, характеру правопорушення і особи правопорушника.

Повний перелік спеціальних засобів, а також правила їх застосування встановлюються Кабінетом Міністрів України за висновком Міністерства охорони здоров'я України і Генеральної прокуратури України і публікуються в засобах масової інформації.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ:

Поліцейські мають право застосовувати наручники, гумові кийки, засоби зв'язування, слезоточиві речовини, світлозвукові пристрої відволікаючої дії, пристрої для відкриття приміщень і примусової зупинки транспорту, водомети, бронемашини та інші спеціальні і транспортні засоби у таких випадках:

Вид спеціального засобу, час початку та інтенсивність його застосування визначаються з урахуванням обстановки, що склалася, характеру правопорушення і особи правопорушника.

3. ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ СЛУЖБОВИХ СОБАК

При охороні громадського порядку застосовуються службові собаки, які пройшли відповідний курс дресирування, визнані придатними для службового використання та перебувають у штатах підрозділів службового собаківництва. Право застосування службових собак надається поліцейським, які несуть з ними службу. Службові собаки використовуються на довгому та короткому повідках, у наморднику та без нього, зважаючи на ситуацію, що склалася. Під час патрулювання службовий собака має перебувати на короткому повідку.

При патрулюванні службові собаки застосовуються на маршрутах (постах) переважно у вечірній та нічний час, у лісопаркових зонах, на околицях міст, інших населених пунктів, на неосвітлюваних вулицях та в місцях, де потрібна наявність таких нарядів.

Забороняється патрулювання зі службовими собаками без намордника у місцях масового перебування людей, поїздах, а також передавати їх іншим особам і залишати без нагляду під час патрулювання. Службовий собака

закріплюється за поліцейським-кінологом наказом начальника органу Національної поліції. Поліцейські, які не пройшли спеціальної підготовки, на посаду кінолога не призначаються. Службовий собака усувається від патрулювання у зв'язку з хворобою за наявності письмового висновку ветеринарного лікаря або фельдшера оперативним черговим, за відсутності висновку начальником органу Національної поліції.

Службові собаки утримуються в об'єднаних розплідниках, окремих вольєрах при органах Національної поліції, а також за місцем проживання поліцейських-кінологів.

Перевезення службових собак до місця несення служби та в зворотному напрямку здійснюється спеціальним або патрульним автотранспортом. Під час перевезення громадським транспортом (де це дозволено) собака на короткому повідку та у наморднику має перебувати ліворуч від кінолога.

При пересуванні поліцейського-кінолога зі службовим собакою пішим порядком до місця несення служби та в зворотному напрямку багатолюдними вулицями, площами, парками собака має перебувати ліворуч на короткому повідку та в наморднику. При температурі вище +30 °С та нижче -20 °С тривалість роботи собак на вулиці не повинна перевищувати чотирьох годин.

Під час патрулювання собака має перебувати ліворуч на короткому повідку та без намордника. На огляд місцевості чи приміщення собака пускається без нашийника і намордника. Поліцейський-кінолог перебуває на такій відстані, щоб постійно тримати її у полі зору. Використанню собаки, за винятком необхідності відбиття раптового нападу на поліцейського та звільнення заручників, має передувати попередження про це. Попередження повинно бути зроблено голосом, а при значній відстані або зверненні до великої групи людей через гучномовні установки, підсилювачі голосу, і в кожному випадку, бажано, рідною мовою осіб, проти яких буде застосовуватись собака, українською та російською мовами не менше двох разів із наданням часу, достатнього для припинення правопорушення. Під час затримання особливо небезпечних, озброєних злочинців варто використовувати кілька добре натренованих собак, які не бояться пострілів і мають добру хватку.

Для уникнення втрати собаки не слід пускати його на затримання злочинця, який перебуває у схованці та відстрілюється. У такій ситуації необхідно відволікти вогонь в інший бік, а собаку пускати з тилу чи флангу або дочекатися відходу злочинця.

Під час затримання злочинця поліцейський, який застосував собаку, у разі завдання нею укусів затриманому має надати йому першу медичну допомогу. Собака при цьому по команді: "Охороняй!" повинен перебувати у 2-3 м від затриманого.

При перевірці документів та опитуванні злочинця поліцейський-кінолог перебуває впівоберта від нього на відстані одного кроку, а собака - на короткому повідку без намордника (по команді: "Сидіти!" - на відстані, що гарантує безпеку особи, яка перевіряється (опитується)). Під час доставляння злочинця до відділення Національної поліції собака повинен перебувати ліворуч від поліцейського-кінолога на короткому повідку без намордника. У

разі конвоювання злочинця пішим порядком конвоїр із собакою пересувається за ним на відстані 3м. і забезпечує нагляд. При цьому між конвоїром, собакою і конвойованим не повинні перебувати інші учасники наряду. Собака по команді: "Поряд!", "Охороняй!" прямує ліворуч на короткому повідку без намордника.

При конвоюванні злочинця автомобілем, іншими транспортними засобами конвоїр із собакою розміщується там, звідки зручніше стежити за конвойованим і швидше застосувати собаку в разі спроби ним утечі або нападу на конвой.

Поліцейський, який використовував службового собаку, у письмовій формі доповідає про це безпосередньому начальнику, вказуючи: коли, де, проти кого, за яких обставин він його застосовував, наслідки цього.

Про поранення або смерть, що сталися внаслідок застосування службового собаки, поліцейський зобов'язаний негайно в письмовій формі повідомити безпосередньому начальникові з подальшим повідомленням прокуророві. Начальник органу Національної поліції доповідає про це вищому керівникові. За потреби інформуються керівники органів місцевої влади.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ:

При охороні громадського порядку застосовуються службові собаки, які пройшли відповідний курс дресирування, визнані придатними для службового використання.

Право застосування службових собак надається поліцейським, які несуть з ними службу.

Забороняється патрулювання зі службовими собаками без намордника у місцях масового перебування людей, поїздах, а також передавати їх іншим особам і залишати без нагляду під час патрулювання.

Під час затримання особливо небезпечних, озброєних злочинців варто використовувати кілька добре натренованих собак, які не бояться пострілів і мають добру хватку.

Поліцейський, який використовував службового собаку, у письмовій формі доповідає про це безпосередньому начальнику, вказуючи: коли, де, проти кого, за яких обставин він його застосовував, наслідки цього.

Про поранення або смерть, що сталися внаслідок використання службового собаки, поліцейський зобов'язаний негайно в письмовій формі повідомити безпосередньому начальникові з подальшим повідомленням прокуророві. Начальник органу Національної поліції доповідає про це вищому керівникові. За потреби інформуються керівники органів місцевої влади.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ:

Закінчуючи розгляд проблем забезпечення особистої безпеки працівників органів Національної поліції під час застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та використання службових собак, відзначимо, що ми спробували освітити найважливіші й вузлові питання цієї теми стосовно до забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції.

Поліцейські мають право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та службових собак у випадках і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію».

Застосуванню фізичної сили та спеціальних засобів повинно передувати попередження про намір їх використання, якщо дозволяють обставини.

У разі неможливості уникнути застосування сили та спеціальних засобів вона не повинна перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на поліцію обов'язків.

Забороняється застосовувати заходи фізичного впливу спеціальні засоби та службових собак до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, що загрожує життю і здоров'ю людей, поліцейського, або збройного нападу чи збройного опору.

Перевищення повноважень по застосуванню фізичної сили та спеціальних засобів тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Про застосування заходів фізичного впливу та спеціальних засобів а також про будь-які ушкодження або смерть, які спричинені особі внаслідок застосування поліцейським заходів фізичного впливу він негайно та письмово доводить до відома безпосереднього начальника для сповіщення прокуророві.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ:

Приступаючи до вивчення цієї теми, курсант повинен усвідомити та навчитися розділяти основні категорії та поняття теми: теоретично-прикладних основ забезпечення особистої безпеки, міждисциплінарні зв'язки з іншими науками, таким як безпека життєдіяльності, тактико-спеціальна підготовка, професійно-психологічна підготовка працівників Національної поліції. Слід визначити зміст особистої безпеки з позицій психології та співвідношення її з іншими теоретичними і науковими знаннями (соціологічними, управлінськими, інформативними, оперативно-розшуковими, криміналістичними, кримінально-процесуальними й іншими).

Особливу увагу слід приділити предмету, особливості структури, специфічного змісту і спеціальним методам. Опанувати об'єктивні підстави та умови застосування заходів фізичного впливу, спеціальні засоби та службових собак.

При вивченні теми слід вивчити праці: В.Г.Андросюка, М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, Е.О. Дідоренка, О.Ф. Долженкова, Г.Є. Запорожцевої, Л.І.Казміренко, Я.Ю. Кондратьєва, Крикунова Г.Н., Грачова В.І., Шаповалова Б.Б., Яковенко С.І. а також відомчі нормативно-правові акти.

ТЕМА 3. ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ПОВОДЖЕННІ З ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ

(2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Обов'язки працівника Національної поліції, за якими закріплена вогнепальна зброя.
2. Забезпечення особистої безпеки поліцейського при поводженні з вогнепальною зброєю і боєприпасами під час їх отримання та здачі до чергової частини підрозділу Національної поліції, комендатури навчального закладу МВС України.
3. Заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю під час несення служби.
4. Заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю під час проведення навчально-тренувальних і спортивних стрільб.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості ВРУ. – 1996. - № 30. – Ст. 141;
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua.http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
3. Закон України «Про охорону праці» із змінами // Відомості Верховної Ради України, 2015, № 21, ст. 133.
4. Наказ МВС України №70 від 01 лютого 2016 р. «Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю».
5. Наказ МВС України №281 від 16 березня 2007 р. «Про заходи щодо зміцнення дисципліни і законності в органах внутрішніх справ та попередження надзвичайних подій, пов'язаних із загибеллю й травмуванням особового складу».
6. Охорона праці в органах внутрішніх справ: Підручник. / В.Г. Грибан, О.В. Негодченко. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 336 с.
7. Особиста безпека: Навч.-практ. посіб. / В.О. Криволапчук, І.М. Тодуров, М.Т. Бондарчук, А.В. Юрченко, О.В. Шаповалов. – К.: ВПЦ МВС України, 2006. – 169 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Надання та поглиблення знань щодо заходів забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції при поводженні з вогнепальною зброєю і боєприпасами під час їх отримання та здачі до чергової частини Національної поліції, або комендатури навчального закладу МВС України, під час несення служби та проведення навчально-тренувальних і спортивних стрільб.

ВСТУП

Особиста безпека поліцейського при поводженні з вогнепальною зброєю передбачає систему заходів, спрямованих на забезпечення особистої безпеки особового складу Національної поліції, запобігання загибелі, пораненням та травмуванню поліцейський та інших осіб під час поводження з вогнепальною зброєю працівниками Національної поліції.

Забезпечення особистої безпеки поліцейського при поводженні з вогнепальною зброєю є складовою частиною оперативно-службової діяльності Національної поліції і здійснюється під час: вивчення матеріальної частини зброї, навчання правил та порядку її застосування і використання, заходів безпеки при поводженні зі зброєю і влучній стрільбі в навчальних закладах та за місцем служби в системі службової підготовки.

I. ОБВ'ЯЗКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ, ЗА ЯКИМИ ЗАКРІПЛЕНА ВОГНЕПАЛЬНА ЗБРОЯ

Працівник Національної поліції, за яким закріплена вогнепальна зброя, зобов'язаний:

1. Забезпечити зберігання зброї і постійно підтримувати її у справному стані.
2. Точно виконувати вимоги, що встановлені «Інструкцією із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю», затвердженої Наказом МВС України N 70 від 01.02.2016 р.
3. Отримавши вогнепальну зброю, перевірити, чи вона не заряджена, оглянути її в зібраному стані та патрони. Вважати зброю зарядженою доти, доки вона не буде перевірена і розряджена.
4. Розрядивши вогнепальну зброю, поводитися з нею, як із зарядженою.
5. Під час виконання службових обов'язків, проведення навчальних стрільб, змагань пістолет необхідно носити в кобурі на ремені, який має бути надійно застебнутий.
6. Здати вогнепальну зброю до чергової частини органу (підрозділу) Національної поліції негайно після виконання службових обов'язків. У разі неможливості своєчасно прибути до органу (підрозділу) Національної поліції повідомити про це безпосереднього начальника і далі діяти за його вказівкою.

Працівникам Національної поліції, за якими закріплена вогнепальна зброя, категорично забороняється:

1. При поводженні з вогнепальною зброєю безпідставно спрямовувати ствол зброї у бік людей, транспорту, будинків, інших будівель та споруд. За необхідності вогнепальна зброя має бути спрямована на поверхню, яка зможе прийняти кулю, наприклад: на землю, стовбур дерева, кулеуловлювач або вгору під кутом 45-60 градусів.
2. Залишати зброю без нагляду, де б це не було, а також передавати її іншим особам.

3. Користуватися без необхідності чужою зброєю та зброєю, навички поводження з якою відсутні.
 4. Виймати вогнепальну зброю з кобури без потреби.
 5. Тримати палець на спусковому гачку без необхідності.
 6. Знімати запобіжник з положення "запобігання" у всіх випадках, не пов'язаних зі стрільбою.
 7. Проводити чищення вогнепальної зброї у невідведених для цього місцях.
 8. Закривати або затикати сторонніми предметами канал ствола, що при пострілі може призвести до його роздуття чи розриву.
 9. Проводити чищення зброї бензином та іншими легкозаймистими речовинами, а також абразивними матеріалами, палити будь-що під час її чищення.
 10. При поводженні з патронами допускати їх пошкодження, забруднення тощо.
- У разі порушення заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю особи, з вини яких це сталося, притягуються до відповідальності у встановленому законом порядку.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ:

З метою забезпечення особистої безпеки працівника Національної поліції при поводженні з вогнепальною зброєю проводиться Інструктаж особового складу з питань забезпечення безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю, який здійснюється на первинних та цільових інструктажах, а також на всіх видах інструктажів з питань охорони праці.

Первинний інструктаж проводиться:

- з поліцейськими, які щойно призначені на посаду до органу (підрозділу) Національної поліції.
- з курсантами (слухачами), які зараховані на навчання до навчальних закладів МВС України.
- з курсантами (слухачами), які прибули до органу (підрозділу) Національної поліції для проходження стажування за спеціалізацією (практика).

2. ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ПРИ ПОВОДЖЕННІ З ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ І БОЄПРИПАСАМИ ПІД ЧАС ЇХ ОТРИМАННЯ ТА ЗДАЧІ ПРАЦІВНИКОМ ДО ЧЕРГОВОЇ ЧАСТИНИ ОРГАНУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ, КОМЕНДАТУРИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ МВС УКРАЇНИ

Заходи безпеки при отримання вогнепальної зброї і боєприпасів

1. Для отримання вогнепальної зброї, боєприпасів начальник органу (командир підрозділу), його заступники або відповідальний від керівництва повідомляє чергового Національної поліції про необхідність їх видачі.
2. З дозволу оперативного чергового відділу Національної поліції під контролем начальника органу (командира підрозділу, служби або його

заступника чи відповідального від керівництва органу) працівники почергово по одному заходять до спеціально обладнаної кімнати чергової частини для отримання зброї і боєприпасів.

3. Отримавши зброю і боєприпаси, поліцейський підходить до кулеуловлювача і проводить їх огляд. Перевіряє наявність патрона в патроннику, для чого вилучає магазин з основи рукоятки пістолета, знімає його із запобіжника, тримаючи пістолет у руці, вільною рукою відводить затвор у крайнє заднє положення, ставить його на затворну затримку й оглядає патронник. Натиснувши пальцем руки на затворну затримку, повертає затвор у крайнє переднє положення, натиснувши на спусковий гачок, курок ставить на запобіжний звід та включає запобіжник. При цьому ствол зброї має бути спрямований тільки в кулеуловлювач, а вказівний палець завжди повинен знаходитись на спусковій скобі.

4. При огляді зброї необхідно перевірити:

4.1. Чи відповідають номери на затворі, запобіжнику та магазинах номеру на рамці пістолета.

4.2. Чи немає на металевих частинах пістолета наліту, іржі, бруду, подряпин, тріщин, в якому стані знаходиться мастило.

4.3. Чи справно діє затвор, магазин, ударно-спусковий механізм, запобіжник і затворна затримка.

4.4. Справність мушки та цілика.

4.5. Чи утримується магазин в основі рукоятки.

4.6. Чистоту каналу ствола.

5. Виявлені несправності повинні бути усунуті терміново. Якщо в підрозділі вони не можуть бути усунені, пістолет направляється до ремонтної майстерні.

6. Провівши огляд пістолета, поліцейський вміщує його в кобуру.

7. При огляді патронів необхідно перевірити:

7.1. Чи немає на гільзах іржі й зеленого наліту, особливо на капсулі, ум'ятин, подряпин, що перешкоджають входженню патрона в патронник.

7.2. Чи не витягується куля з гільзи рукою, чи не виступає капсуль вище поверхні дна гільзи. Патрони із вказаними дефектами повинні бути відібрані і здані до чергової частини.

7.3. Чи немає серед бойових патронів учбових.

8. Якщо патрони забруднені, вкриті невеликим зеленим нальотом або іржею, їх необхідно витерти сухою чистою ганчіркою, після чого поліцейський самостійно споряджає магазини патронами.

9. Не виймаючи пістолета з кобури, один магазин з патронами працівник вставляє в основу рукоятки пістолета, а другий кладе до кишені для запасного магазину кобури.

10. Видача особовому складу Національної поліції закріпленої за ним зброї і боєприпасів здійснюється оперативним черговим відповідно до вимог нормативно-правових актів МВС України.

Заходи безпеки під час здачі вогнепальної зброї і боєприпасів

1. Вогнепальна зброя і боєприпаси після виконання службових обов'язків або в разі відсутності потреби негайно здаються на зберігання до чергової частини органу (підрозділу) Національної поліції.

2. Про необхідність здачі вогнепальної зброї і боєприпасів начальник органу (підрозділу), його заступники або відповідальний від керівництва повідомляють оперативного чергового органу, який без зволікань повинен її прийняти.

3. З дозволу оперативного чергового органу Національної поліції під контролем начальника органу, служби (командира підрозділу) або його заступника поліцейські по чергово по одному заходять до спеціально обладнаної кімнати для здачі зброї, розряджають пістолети і здають їх та патрони оперативному черговому.

4. Розряджання зброї проводиться біля кулеуловлювача, при цьому ствол має бути спрямований в кулеуловлювач. Для розряджання зброї необхідно:

4.1. Не виймаючи пістолет з кобури, витягти магазини з основи рукоятки і з кишені кобури.

4.2. Вийняти патрони з магазинів, оглянути їх і перерахувати.

4.3. Дістати з кобури пістолет, вимкнути запобіжник (опустити прапорець донизу).

4.4. Перевірити наявність патрона в патроннику, для чого, тримаючи пістолет у руці за рукоятку, вільною рукою відвести затвор у крайнє заднє положення і поставити його на затворну затримку; оглянути, чи немає патрона в патроннику, і якщо є, то вийняти його, зняти затвор із затворної затримки, натиснути на та увімкнути запобіжник.

5. При прийманні від поліцейського вогнепальної зброї і боєприпасів оперативний черговий органу (підрозділу) Національної поліції звіряє їх номери і кількість, візуально перевіряє їх стан, розкладає по встановлених для зберігання шафах та місцях і повертає картку-замісник.

6. Про факти втрати, затримки із здачею вогнепальної зброї поліцейськими оперативний черговий доповідає у встановленому порядку начальнику органу (підрозділу) або особі, яка виконує його обов'язки, і далі діє за їх вказівкою.

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ:

Видача особовому складу органів Національної поліції закріпленої за ними зброї і боєприпасів здійснюється оперативним черговим відповідно до вимог нормативно-правових актів МВС України.

Поліцейський отримавши вогнепальну зброю, повинен перевірити, чи вона не заряджена, оглянути її в зібраному стані та патрони. Вважати зброю зарядженою доти, доки вона не буде перевірена і розряджена.

Розрядивши вогнепальну зброю, поводитися з нею, як із зарядженою. Вогнепальна зброя і боєприпаси після виконання службових обов'язків або в разі відсутності потреби негайно здаються на зберігання до чергової частини органу (підрозділу) Національної поліції.

3. ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ ПОВОДЖЕННІ З ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ ПІД ЧАС НЕСЕННЯ СЛУЖБИ

Вогнепальна зброя видається під особисту відповідальність поліцейському. Останній зобов'язаний берегти та підтримувати в належному стані передану йому в користування вогнепальну зброю та обачливо поводитися з нею та суворо дотримуватися вимог Інструкції.

Керівники всіх ступенів під час інструктажу нарядів, що заступають на службу, в обов'язковому порядку перевіряють знання поліцейськими підстав і порядку застосування зброї, заходів безпеки при поводженні з нею, а під час перевірок несення служби особовим складом органів Національної поліції перевіряють наявність у нього вогнепальної зброї та дотримання правил її носіння.

У форменому одязі пістолет необхідно носити в кобурі на надійно застебнутому шкіряному ремені, при цьому кобура повинна знаходитись спереду, з лівого або правого боку.

У цивільному одязі пістолет необхідно носити на спеціальному спорядженні з дотриманням заходів запобігання його випаданню або витягуванню з кобури іншими особами.

У процесі несення служби слід постійно контролювати наявність пістолета в кобурі.

Перед застосуванням поліцейським заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, подоланням перешкод, якщо пістолет був оголений, необхідно поставити його на запобіжник, покласти в кобуру та вжити заходів щодо його охорони від випадання або витягування з кобури.

Після застосування поліцейським заходів фізичного впливу, подолання перешкод, падіння, виходу з місця значного скупчення людей, міського та іншого транспорту слід негайно перевірити наявність зброї, а також стан кобури, ременя, спорядження та їх кріплення.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ:

Під час несення служби працівникам Національної поліції категорично забороняється:

- проводити розбирання зброї;
- Вимикати запобіжник, досилати патрон до патронника, якщо в застосуванні чи використанні зброї немає необхідності. Недбале або необережне поводження зі зброєю, особливо якщо патрон знаходиться в патроннику, може призвести до випадкового пострілу;
- Від'єднувати магазин від зброї та виймати з нього патрони.

4. ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ ПРИ ПОВОДЖЕННІ З ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ І СПОРТИВНИХ СТРІЛЬБ

Організація і проведення навчально-тренувальних і спортивних стрільб для осіб рядового та начальницького складу Національної поліції України здійснюються відповідно до вимог нормативно-правових актів МВС України.

Безпека при проведенні стрільб забезпечується їх чіткою організацією, безумовним виконанням заходів безпеки, високим станом дисципліни осіб рядового і начальницького складу органів (підрозділів) Національної поліції.

Керівник стрільб перед кожним практичним заняттям з вогнепальною зброєю перевіряє знання особового складу Національної поліції правових підстав застосування вогнепальної зброї та заходів безпеки поведінки з нею. Поліцейські які не засвоїли заходів безпеки, до проведення стрільб не допускаються.

Перед початком стрільб ретельно оглядається територія стрільбища (тиру). Під час проведення стрільб на стрільбищі виставляється спостерігач, оточення, призначається старший оточення, показників мішеней, проводиться їх інструктаж, після чого вони розводяться по місцях виконання обов'язків, перевіряється зв'язок з ними.

Дозвіл на відкриття вогню дає керівник стрільб. Вести вогонь у тирі (на стрільбищі) дозволяється тільки після сигналу "Вогонь!". Стрільба зупиняється за командою "Відбій!" або "Стій! Припинити вогонь!". У період від команди "Відбій!" до команди "Вогонь!" будь-кому забороняється перебувати на вогневому рубежі, підходити та торкатися зброї і боєприпасів, що там знаходяться.

Під час проведення навчально-тренувальних стрільб слід використовувати протишумові навушники.

Ведення вогню повинно бути терміново припинено кожним стріляючим самостійно або за командою керівника стрільб у випадках:

1. Появи людей, машин, тварин у зоні ведення вогню, низьколітаючих літаків, гелікоптерів або інших літаючих об'єктів над районом проведення стрільб.
2. Підняття білого прапора (вночі - включення світла ліхтаря білого кольору) на командному пункті.
3. Виникнення пожежі від стрільби.
4. Втрати орієнтира під час нічних стрільб.

Працівникам Національної поліції під час стрільб категорично забороняється:

1. Виймати зброю з кобури без дозволу керівника стрільб.
2. Спрямовувати зброю (незалежно від того, заряджена вона чи ні) у бік людей та місця, де вони можуть перебувати.

3. Заряджати зброю бойовими чи холостими патронами без команди керівника стрільб.
4. Поправляти та знімати протишумові навушники під час стрільби.
5. Відкривати і вести вогонь без команди керівника стрільб, у небезпечних напрямках, з несправної зброї та коли піднято білий прапор (вночі - включено світло ліхтаря білого кольору) на командному пункті.
6. Залишати зброю на рубежі відкриття вогню та передавати іншим особам без дозволу керівника стрільб.

ВИСНОВКИ З ЧЕТВЕРТОГО ПИТАННЯ:

Безпека при проведенні стрільб забезпечується їх чіткою організацією, безумовним виконанням заходів безпеки, високим станом дисципліни осіб рядового і начальницького складу органів (підрозділів) Національної поліції.

Організація і проведення навчально-тренувальних і спортивних стрільб для осіб рядового та начальницького складу органів (підрозділів) Національної поліції України здійснюються відповідно до вимог нормативно-правових актів МВС України.

Поліцейські, які не засвоїли заходів безпеки, до проведення стрільб не допускаються.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ:

Закінчуючи розгляд проблем забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції при поводженні з вогнепальною зброєю, ми спробували освітити найважливіші й вузлові питання цієї теми стосовно до забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції.

Забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції при поводженні з вогнепальною зброєю передбачає здійснення системи заходів, спрямованих на забезпечення особистої безпеки особового складу Національної поліції, запобігання загибелі, пораненням та травмуванню поліцейський та інших осіб під час поводження з вогнепальною зброєю працівниками Національної поліції.

Забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції при поводженні з вогнепальною зброєю є складовою частиною оперативно-службової діяльності Національної поліції і здійснюється під час: вивчення матеріальної частини зброї, навчання правил та порядку її застосування і використання, заходів безпеки при поводженні зі зброєю і влучній стрільбі в навчальних закладах та за місцем служби в системі службової підготовки, під час отримання і здачі вогнепальної зброї в черговій частині органу Національної поліції а також при виконання функціональних обов'язків поліцейськими з охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю.

Організація навчання і перевірка знань заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю в навчальному закладі, органі (підрозділі) Національної поліції покладаються на його керівника.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ:

Пристаючи до вивчення цієї теми, курсант повинен усвідомити та навчитися розділяти основні категорії та поняття теми: теоретично-прикладних основ забезпечення особистої безпеки, міждисциплінарні зв'язки з іншими науками, таким як безпека життєдіяльності, тактико-спеціальна підготовка, професійно-психологічна підготовка працівників Національної поліції. Слід визначити зміст особистої безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю із позицій психології та співвідношення її з іншими теоретичними і науковими знаннями (соціологічними, управлінськими, інформативними, оперативно-розшуковими, криміналістичними, кримінально-процесуальними й іншими).

Особливу увагу слід приділити вивченню об'єктивних підстав, умов та меж застосування вогнепальної зброї.

У процесі вивчення теми лекції пропонується для кращого засвоєння навчального матеріалу ознайомитись з чинними Законами та нормативно-правовими актами, підручниками та посібниками з числа зазначених у списку літератури.

ТЕМА 4. ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ (2 години)

ПЛАН ЛЕКЦІЇ:

1. Заходи стосовно забезпечення особистої безпеки працівників підрозділів Національної поліції, добових нарядів та оперативних груп під час виконання оперативно-службових завдань.
2. Особливості забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції під час несення служби.
3. Особиста безпека поліцейського після закінчення несення служби.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості ВРУ. – 1996. - № 30. – Ст. 141;
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua.http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
3. Закон України «Про охорону праці» із змінами // Відомості Верховної Ради України, 2015, № 21, ст. 133.
4. Наказ МВС України №70 від 01 лютого 2016 р. «Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю».
5. Наказ МВС України №281 від 16 березня 2007 р. «Про заходи щодо зміцнення дисципліни і законності в органах внутрішніх справ та попередження надзвичайних подій, пов'язаних із загибеллю й травмуванням особового складу».
6. Охорона праці в органах внутрішніх справ: Підручник. / В.Г. Грибан, О.В. Негодченко. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 336 с.
7. Особиста безпека: Навч.-практ. посіб. / В.О. Криволапчук, І.М. Тодуров, М.Т. Бондарчук, А.В. Юрченко, О.В. Шаповалов. – К.: ВПЦ МВС України, 2006. – 169 с.

МЕТА ЛЕКЦІЇ:

Надання та поглиблення знань щодо поняття особистої безпеки та професійної захищеності працівника Національної поліції, основних чинників, що сприяють настанню негативних наслідків, яких зазнають поліцейські при виконанні службових обов'язків.

ВСТУП

Національні інтереси України зобов'язують вирішувати проблеми безпеки поліцейських на професійній основі. Для ефективної реалізації цього положення необхідно нарощувати людський потенціал у державі, який в достатньому обсязі мав би необхідні знання в галузі особистої безпеки з

умовою належного застосовування їх у практичній діяльності. На особливу увагу заслуговують проблеми забезпечення особистої безпеки працівників правоохоронних органів, зокрема Національної поліції. Співробітники цих органів виконують важливі функції держави щодо охорони прав і свобод людини і громадянина.

Проблема забезпечення безпеки діяльності поліцейського останнім часом стала однією з основних проблем, яка вимагає постійного аналізу, вивчення та удосконалення. Поліцейські не завжди мають належну фізичну, правову, психологічну, теоретичну та практичну підготовку. Не всі вони вміють орієнтуватися у складній обстановці, чи здатні прийняти правильне рішення в екстремальних ситуаціях і спроможні протидіяти злочинцям у різних ситуаціях, що в кінцевому результаті призводить до небажаних наслідків. В загальному розумінні, особиста безпека та її значення у службовій діяльності поліцейських, правове забезпечення та правові гарантії співробітників, елементи їх професійної та психологічної підготовки - розглядаються як важливий фактор безпечної професійної діяльності.

1. ЗАХОДИ СТОСОВНО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ, ДОБОВИХ НАРЯДІВ ТА ОПЕРАТИВНИХ ГРУП ПІД ЧАС ГОТУВАННЯ ДО НЕСЕННЯ СЛУЖБИ.

Перед заступанням на службу особового складу обов'язковою умовою належної його підготовки до несення служби є Інструктаж, забезпечення табельною вогнепальною зброєю, засобами індивідуального бронезахисту, активної оборони, зв'язку, а також забезпечення належного морально-психологічного та емоційного стану працівників. Перед проведенням інструктажу черговий обов'язково з'ясовує стан здоров'я та інші обставини, які заважають несенню служби, видає особовому складу зброю, спорядження, засоби зв'язку та спеціальні засоби.

Щоденні інструктажі патрульно-постових нарядів перед виходом їх на службу проводяться з обов'язковою участю відповідального від керівництва та керівників служб Національної поліції. Під час проведення інструктажів відповідальною посадовою особою особисто перевіряється забезпеченість особового складу зброєю, спеціальними засобами та засобами індивідуального бронезахисту, а також знання ними своїх прав, обов'язків, нормативних актів щодо застосування зброї і спеціальних засобів. Проводиться детальний розгляд характерних прикладів припинення правопорушень та дій в екстремальних ситуаціях з моделюванням найбільш типових випадків.

У кожному підрозділі патрульної поліції ведеться журнал інструктажу, в якому відображаються: тема інструктажу, дві-три умовно-навчальні задачі (згідно з темою інструктажу), декілька прикладів зразкових або професійно невмілих дій патрульних при затриманні правопорушників, дотримання або

ігнорування ними заходів безпеки, а також особливі завдання для чергової зміни з урахуванням стану оперативної обстановки, що склалася на дану добу.

ВИСНОВКИ З ПЕРШОГО ПИТАННЯ:

Гарантування виконання основних обов'язків та прав поліцейського може бути тільки при забезпеченні їх особистої безпеки. Травмований, поранений, хворий, а в крайньому випадку загиблий поліцейський не здатний виконувати поставлені перед ним задачі, піддає підвищеному ризику громадян, об'єкти народного господарства та навколишнє середовище.

Велике значення для правового захисту при виконанні службово-професійних завдань співробітників Національної поліції має закон України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів який передбачає систему заходів по забезпеченню виконання покладених на них обов'язків і реалізації наданих прав, а також від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку з службовою діяльністю цих працівників. Цим законом передбачені спеціальні заходи забезпечення безпеки: особиста охорона, охорона житла і майна; надання зброї, засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; встановлення телефону за місцем проживання; використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; тимчасове розміщення у місцях, що забезпечують безпеку; забезпечення конфіденційності даних про об'єкти захисту; переведення на іншу роботу, направлення на навчання, заміна документів, зміна зовнішності, переселення в інше місце проживання.

2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС НЕСЕННЯ СЛУЖБИ

Безпека поліцейського значною мірою визначається правильністю вибору ним тактики реагування на конкретну ситуацію. Вибір оптимальної для конкретного правопорушення тактики поведінки поліцейського залежить:

- від місця події;
- знання оперативної обстановки;
- пори року, часу доби;
- присутності сторонніх осіб;
- статі й віку правопорушника, його психофізичного розвитку та стану здоров'я;
- чисельності наряду поліції, практичного досвіду роботи членів наряду;
- наявності екіпірування, озброєння, засобів зв'язку тощо.

Поліцейський повинен знати:

- правильна поведінка - це в першу чергу правильна оцінка ситуації, що склалася;
- здорова недовіра до правопорушника завжди краща від легковажної довірливості;

- потрібно завжди думати про те, що і як саме ви хочете зробити;
- при виникненні сумнівів в оцінці ситуації слід віддати перевагу розрахунку на гірше й відповідно продумати свої дії наперед;
- у незрозумілих ситуаціях ніколи не дійте лише власними силами, не будьте необачно сміливим, помірковані живуть довше. Спостерігайте, переслідуйте і викликайте допомогу, ні в якому разі не поспішайте надавати допомогу, не оцінивши ситуацію. Це може бути спеціально підготовлена для вас пастка;
- під час колективних дій розподіліть свої обов'язки.

Основні правила та заходи забезпечення особистої безпеки.

Схеми дій правопорушників, які нападають на поліцейського або чинять їм опір, дозволяють сформулювати деякі загальні правила поведінки працівників Національної поліції, додержання яких усуватиме умови, що сприяють правопорушнику здійснювати напад, виключають його чи в крайньому разі ускладнюють.

Поліцейські повинні:

- перебувати на місці події (особливо у зв'язку з повідомленням про вчинені злочини) відповідно озброєними та екіпірованими;
- бути фізично й психологічно готовими до найнесподіванішого розвитку подій;
- постійно пам'ятати про дотримання правил особистої та громадської безпеки;
- не підходити надто близько до правопорушника, завжди залишати між ним і собою відстань достатню для того, щоб встигнути зреагувати на спробу раптового удару;
- не дозволяти сторонній особі, а тим більше правопорушнику, знаходитися позаду себе;
- спостерігати за правопорушником, з яким працюють, навіть тоді, коли читають документ, що засвідчує його особу, складають рапорт чи протокол. Тримати себе в готовності відбити його напад;
- не тримати на поверхні робочих столів предмети, які правопорушник може використати при нападі на поліцейського;
- не застосовувати сльозоточиві речовини до осіб, які знаходяться в стані алкогольного сп'яніння або наркотичного збудження;

ВИСНОВКИ З ДРУГОГО ПИТАННЯ:

Під час несення служби поліцейський повинен бути максимально зібраним. Неприпустимо, щоб несення служби на добре відомому посту чи маршруті перетворилось у звичну рутинну дію, що викликає притуплення пильності й породжує хибне почуття безпеки. У такому разі загроза життю та здоров'ю поліцейського суттєво зростає.

Необхідно постійно підтримувати радіозв'язок з черговим, регулярно повідомляти про своє місцезнаходження та обстановку на маршруті.

Бути особливо уважним у сутінках та вночі, частіше оглядатись, помітивши наближення людини ззаду, зупинитися і повернутися до неї лицем або йти назустріч.

Підстраховувати кожну свою дію найкраще за допомогою напарника, зберігати безпечну дистанцію між собою і правопорушником. Ніколи не повертатись до підозрілої особи спиною, не нахилятись поруч з нею, не дозволяти оточувати себе сторонніми громадянами.

3. ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ НЕСЕННЯ СЛУЖБИ

Великий відсоток травмованих припадає на працівників Національної поліції, які повертаються після служби додому. Цей факт ми не можемо оминути, оскільки і в побуті поліцейський, перебуваючи у формі, продовжує нести службу, але один, без напарника, зброї та спецзасобів. Так, в середньому близько 10 % всіх надзвичайних подій із фізичними наслідками відбулися на шляху його повернення зі служби додому. При цьому за обставинами та характером вони нічим не відрізнялися від надзвичайних подій під час виконання службових обов'язків.

Більше того, поліцейський після служби йде додому в формі, стомлений, без зброї, спецзасобів та засобів зв'язку. Але потерпілі цього не помічають, для них він - представник влади, який зобов'язаний їх захищати. Відтак вони звертаються до нього по допомогу, ведуть на місце події.

Для зниження ймовірності отримання травм (загибелі) в подібній ситуації поліцейському пропонується такий алгоритм дій:

- не сподіватися лише на власні сили, а за будь-якої можливості повідомити про те, що трапилось, у найближче відділення Національної поліції ("швидкої допомоги", пожежної охорони) і викликати допомогу;

- не використовувати потерпілого, який звернувся по допомогу, як поводиря, оскільки може трапитися так, що рятувати доведеться і потерпілого, і поводиря, і себе. За такої ситуації слід з'ясувати у нього характер того, що сталося: бійка, зґвалтування, нещасний випадок тощо; місце події; як туди дістатися; попросити зателефонувати до відділення Національної поліції, "швидкої допомоги", пожежної охорони, а також покликати на допомогу перехожих тощо;

- не поспішати одразу після прибуття на місце події опинитися в епіцентрі подій, оскільки для припинення протиправних дій недостатньо бути одягнутим у форму, навпаки, це може спровокувати напад на поліцейського (наприклад, для захоплення зброї). Тому, якщо є можливість, слід зволікати з часом, особливо, коли про подію, що трапилась, повідомлено і має незабаром прибути допомога. При цьому вигадкування часу не повинно зашкодити потерпілому;

- прибувши на місце події:

- з'ясувати завдання: надання допомоги потерпілим, їх урятування, припинення протиправних дій, затримання злочинців тощо;
- оцінити обстановку: характер події, її масштаби, ландшафт місцевості, умови, що перешкоджають виконанню завдання, наявність предметів, що сприятимуть, або, навпаки, перешкоджатимуть вирішенню завдання;
- з'ясувати співвідношення сил (при насильницьких злочинах), а також кількість одиниць зброї;
- прийняти рішення (під рішенням слід розуміти той єдиний варіант дій, за якого можна найефективніше і з найменшими втратами виконати поставлене завдання).

Варто відмітити, що такий алгоритм не є допомогою, а лише керівництвом до дій. І найбільшого ефекту буде досягнуто, якщо його застосувати гнучко, відповідно до конкретної обстановки.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ:

Для успішного виконання службових завдань без загрози власної безпеки поліцейським доводиться виконувати надзвичайно складні дії, що вимагають від них максимального фізичного та психічного напруження. У зв'язку з цим проблема особистої безпеки поліцейських при вирішенні ними професійних завдань, і в ситуаціях пов'язаних із службовою діяльністю, набуває в даний час особливої актуальності. Навчання поліцейських тактиці і методам забезпечення особистої безпеки, доведеним до автоматизму дій в екстремальних ситуаціях виступає зараз одним з важливих напрямів професійної підготовки кадрів Національної поліції.

ВИСНОВКИ З ТЕМИ:

З метою забезпечення особистої безпеки поліцейського під час виконання службових обов'язків з надання послуг охорони, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку обов'язковою умовою має бути складений для конкретного наряду поліції (поста, маршруту) безпосереднім командиром та затверджений керівником підрозділу атестат безпеки маршруту (поста) зі здійснення охоронних функцій. За кожним маршрутом наказом начальника підрозділу закріплюються посадові особи, на яких покладається персональна відповідальність за підготовку атестата безпеки маршруту (поста) зі здійснення охоронних функцій та організація роботи щодо приведення місць несення служби у відповідність до вимог відомчих інструкцій.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДАНОЇ ТЕМИ:

Приступаючи до вивчення цієї теми, курсант повинен усвідомити та навчитися розділяти основні категорії та поняття теми: теоретично-прикладних основ забезпечення особистої безпеки, міждисциплінарні зв'язки з іншими науками, таким як безпека життєдіяльності, тактико-спеціальна підготовка, професійно-психологічна підготовка працівників Національної поліції. Слід визначити зміст особистої безпеки із позицій психології та співвідношення її з іншими теоретичними і науковими знаннями (соціологічними, управлінськими,

інформативними, оперативно-розшуковими, криміналістичними, кримінально-процесуальними й іншими).

Особливу увагу слід приділити вивченню основ забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції під час виконання службових обов'язків, а саме: перевірці документів у громадян, при затриманні, огляді та доставленні правопорушників, огляді транспортних засобів, регулюванні дорожнього руху та припиненні масових безладів.

У лекції розглянуто лише частину з того значного кола питань, що необхідно опанувати майбутнім правоохоронцям та юристам при вивченні курсу. Саме тому при підготовці до семінарських і практичних занять з теми рекомендується звернутись не лише до базових підручників, але й до інших джерел, які можна знайти в бібліотеці університету, чи використати Інтернет-ресурси.

У процесі вивчення теми пропонується для кращого засвоєння навчального матеріалу ознайомитись з чинними Законами та нормативно-правовими актами, підручниками та посібниками з числа зазначених у списку літератури.